

I ove godine upriličena je božićna glasovirska produkcija na kojoj su sudjelovali studenti ICG-a, izvođeci glasovirska djela. Iznimno bogat program izveden je u dvorani "Vijenac" na KBF-u.

Program:

1. J. S. Bach: *Dvoglasna invencija u B-duru*
Mate **Sušilović**, 1. god.
2. J. S. Bach: *Troglasna invencija u g-molu*
s. Biserka **Horvat**, 3. god.
3. L. van Beethoven: *Sonata op. 13 u c-molu*
2. *Adagio cantabile*
Gabrijela **Glavinić**, 2. god.
4. J. S. Bach: *Francuska suita c-mol*
Ivana **Barač**, 3. god.
5. L. van Beethoven: *Sonata op. 27 br. 1 u Es-duru*
1. *Andante. Allegro. Tempo I*
2. *Allegro molto vivace*
Magdalena **Sinovčić**, 2. god.
6. F. Chopin: *Etida op. 10 br. 9 u f-molu*
Aleksandra **Štetić**, 3. god.
7. F. Chopin: *Etida op. 10 br. 8 u F-duru*
Maruša **Pavičić**, 1. god.
8. A. Scriabin: *Etida op. 8 br. 5 u cis-molu*
Sandra **Tadić**, 4. god.
9. J. S. Bach: *Toccatu i fuga u e-molu*
Sandra **Petković**, 2. god.

Nastavnici:

1. Prof. Blaženka **Bačlija** - točke 1, 4, 6 i 8
2. Prof. Konstilija **Nikolić** - točke 2, 3, 5, 7 i 9

Zatim se u III. dvorani Instituta nastavilo s čestitanjem Božića prigodnim programom i domjenkom.

Najprije je prof. Ivan **Šaško**, čestitajući Božić, s nazočnima podijelio svoja razmišljanja o teološko-liturgijskoj dimenziji glazbe unutar božićnog slavlja i preispitivanju izbora pjesama u liturgiji, te na potrebu novih vokalnih skladbi koje će provirati iz evandeosko-liturgijskog navještaja.

Govoreći o smislu čestitanja p. Duda kaže: "Čestitati Božić znači čestitati svakom čovjeku što je ljubljen od Boga". U programu koji je uslijedio, a pripremila ga je prof. s. Imelda **Dolibašić** sa studentima III. godine, upravo se to htjelo naglasiti - zahvaliti Bogu što smo ljubljeni i što možemo ljubiti. Sve to izrazili su glazbom i riječju - od *Ode radosti* do *Tebe Boga hvalimo*, od Beethovenove iskricice *Moj hobi je voljeti ljude*, do Bosmansovog poticaja kako na tisuću načina prenijeti poruku čovjeku: *Živjeti je radost*. I zaista jedini pravi čovjekov odabir je darivanje i zahvalnost; darivanje od jutra do večeri, zahvalnost od rođenja do smrti...

s. Slavica Filipović

NEKOLIKO CRTICA IZ LITURGIJSKO GLAZBENOGA RAZMIŠLJANJA O BOŽIĆU*

Mnogi će u ovim danima posezati za različitim kičastim riječima koje čovjek povremeno treba, no, premda bih trebao koristiti koje glazbeno djelo i premda bih se mogao složiti s izjavom Iginija Tarchetija koji je rekao: "La musica é fra le

* Ova su razmišljanja iznešena na prigodnom čestitanju Božića koje je za svoje studente i profesore organizirao Institut za crkvenu glazbu 18. prosinca 1996.

arti la più divina, perché la più indeterminata" ('Glazba je najbožanstvenija među umjetnostima, jer je najmanje ograničena'), ipak ću se najprije poslušiti, meni bližom, poezijom. Prisjećam se jedne pjesme i uzimam u ruke zbirku Williama Blakea i, ne baš slučajno, nadoh ove stihove iz njegove zbirke 'Jerusalem' (pjesma 'The fields from Islington to Marybone...')

*The Divine Vision still was seen
Still was the Human Form Divine,
Weeping in weak and mortal clay,
O Jesus, still the Form was thine
And thine the Human Face, and thine
The Human Hands and Feet and Breath
Entering thro' the Gates of Birth
And passing thro' the Gates of Death...*

Znakovite su spomenute dvije kitice koje pokušavam prevesti:

*Još ljudsko obličje bijaše božansko
Božanski se još uvijek vidio lik
plačući u slaboj i smrtnoj ilovači,
al' Isuse, još tvoj bijaše oblik,
I tvoje bi ljudsko lice
i tvoje ljudske ruke, noge i dah
koje ulaze kroz vrata rođenja
i prolaze kroz smrt i kroz prah.*

Ova pjesma nipošto nije izričito božićna po ugodaju na kojega smo naviknuli u ovim danima, ali je naznaka onoga na što se kod Božića trebamo naviknuti ili barem sve više imati u svijesti. Ovi stihovi obilježavaju brigu oko okvira povijesti spasenja. Ako Božić ispadne iz toga okvira, kojega nazivamo historia salutis, tada nećemo vidjeti sliku ili ćemo je vidjeti u drugim okvirima. Ne zaboravimo da i okvir pripada slici. Slika bez okvira postaje nešto drugo, često neprepoznatljivo.

Nisam znao što bih vama, upravo vama govorio, a da ne ponovim do riječi ono što sam na različitim mjestima ovih dana već spominjao. I slučajno sam se sjetio zgrade od prije nekoliko dana kada mi se u nevezanom razgovoru jedan čovjek razočarano obratio pitanjem: Je li istina da pjesma *Stille Nacht, heilige Nacht* nije liturgijska pjesma? Nisam htio produbljivati njegovu razočaranost, te sam izbjegao oštri odgovor i popričao s njime, ali je odgovor u konačnici bio sličan negativnom. No, mene to pitanje nije napustilo i ne znam po koji put sam čitao ponovno riječi te pjesme. Dominantnost riječi *stille*, toliko se urezala u ljude da čak i prečuju ostali dio teksta koji ipak ima, ne baš pretjeranu, otajstvenu dimenziju (premda je hrvatski prijevod nešto siromašniji od izvornika). Tako je ta pjesma poslužila i služi danas za nešto što joj nije bila prvotna namjera. Zanimljivo je i to da njemački tekst nastavlja: *Alles schläft, einsam wacht nur das traute heilige Paar*, dok je u engleskoj verziji osim slike tišine i slika izvornoga antagonizma: *svjetlostama (all is calm, all is bright)*. U svojem sam promišljanju zastao na antagonizmu tišine i buke, šutnje i govora. Taj ugodaj izvire iz čovjeka, ugodaj tišine puno je dublji u nama od običnoga opisa događaja; kao da dosiže arhetipsko u nama i sve ono što se može vrlo brzo sažeti u banalnost pojma 'romantika'. Ulazeći dublje u izvorište Božića vidjet ćemo da, ako se već blagdan rađao na temelju jednoga antagonizma, onda je stvoren prvotno na antagonizmu tama-svjetlo. Preuzeta matrica tama-svjetlo izričaj je isprepletenosti mnogih kultura i religija. Prisjetimo se: ono što mi na Zapadu slavimo kao Božić, na Istoku, u isto vrijeme, dakle u IV. st. poslije Krista Crkva slavi kao *očitovanje, objavu, Epifaniju* ili *Bogojavljenje*. U početku je riječ o jednom te istom blagdanu. Tek će se kasnije, kada Zapad, odnosno Rim, preuzme blagdan *Bogojavljenja*, ta dva blagdana početi razlikovati.

Kako to da Božić slavimo baš toga datuma, premda ne znamo točno kada je Krist rođen? O slavlju Božića prvi puta čitamo u

jednom rimskom kronografskom zapisu ("Depositio Martyrum") iz 354. godine koji spominje *Natalis Invicti*, riječ je naime o radanju nepobjedivoga Sunca (*Sol invictus* - *Dies Solis invicti*). Uz taj datum koji je baština poganskoga, starorimskog kalendara, nalazimo podatak da je to datum Kristovoga rođenja u Betlehemu. ("VIII kal. jan. natus est Christus in Betlehem Judaeae").

Nastanku i pojavi blagdana Božića pridonijelo je nekoliko razloga. Prvi je od njih pokušaj da se zamjenom Božića potisne pogansko slavlje u čast 'nepobjedivom suncu'. Riječ je o slavlju vezanom uz zimski solsticij koje je uveo car Aurelijan (270.-275.). To se pogansko slavlje lako moglo preteći na kršćanski način. To nepobjedivo sunce koje se iznova rada prevedeno je kao Krist, koji je Sunce pravde, kako kaže biblijski tekst: Mal 4,2; Lk 1,78.

Ipak, čini se da je pravi razlog negdje drugdje. Naime, početkom IV. st. neki su u Crkvi osporavali Božje utjelovljenje, Kristov dolazak kao čovjeka na zemlju, te je Crkva, da bi suzbila krivi nauk, vjerojatno uvela ovo slavlje Kristovoga utjelovljenja na dan koji je svojom simbolikom pogodio tumačenju toga događaja: Krist koji je novo Sunce što pobjeđuje tamu svijeta. Ovo je slavlje željelo biti obrana onoga što i danas molimo u Vjerovanju: *vjerujem u Isusa Krista, Sina Božjega, začeta po Duhu Svetom, rodena od Djevice Marije*. Ono što iznenaduje jest brzina kojom se slavlje proširuje na čitavo kršćanstvo.

Najprije se Božić slavi s tri mise tijekom dana, a nakon Sabora u Efezu (431.) dodaje se misa polnoćka. Dok su se dnevne mise slavile u bazilici Sv. Petra u Rimu, polnoćka je bila vezana uz crkvu Santa Maria Maggiore, pred relikvijama betlehemske jaslca koje se i danas tamo nalaze. Ta je misa označavala konačnu točku dosega noćnoga bdjenja.

Na Istoku se, kao što rekospo, paralelno s razvojem Božića u Rimu, s obilježjem Kristova rođenja, razvijalo slavlje Epifanije, odnosno Kristovoga očitovanja, objave, kao što to govori sama grčka riječ *επιφανεϊν* - očitovati se. I na Istoku su - poput stvarnosti koju susrećemo u Rimu - postojali poganski obredi vezani uz božicu Koru, a obredi su slavili sve jaču pojavu danjega svjetla ili što bismo rekli pučkim jezikom: duži dan. No, ono što saznajemo iz povjerljivoga svjedočanstva Epifanija Salamitanskoga jest podatak da je riječ o slavlju spomena rođenja Gospodinovoga.

Tim izvornim značenjem slavlje se kao takvo širi i na Zapad. U Galiju (Francusku) dolazi čak i prije Božića, te možemo reći da je riječ o razmjeni blagdana koji su nosili isti sadržaj. No, u Rimu, kamo blagdan dolazi nešto kasnije, naglasak Epifanije stavlja se na očitovanje Kristovo drugim poganskim narodima, a to je ono što mi slavimo u blagdanu nazvanom 'Tri kralja', kada se u liturgiji čita evanđelje o poklonstvu mudraca.

No, vratimo se antagonizmima. Glazbenicima su bliže slike koje su 'naslikane notama', ali dopustite mi da se usredotočim na tekstove koje će note barem inspiracijski tražiti. Kada je riječ o biblijsko-liturgijskim tekstovima nadahnuća nema premalo. Ono što je mene zanimalo kada sam pisao ovaj prikaz jest pitanje spomenutog razočaranog čovjeka. Naime, uputio sam se tražiti riječi kao što su: tih, tišina, šutnja u biblijsko-liturgijskim tekstovima. Mislim da je za drugi antagonizam, onaj o tami i svjetlu, dovoljno spomenuti dobro poznati tekst: "Narod koji je u tmini hodio svjetlost vidje veliku, onima što mrkli kraj smrti obitavahu svjetlost jarka osvanu..." Dakle, prisutna su oba pola suprotnosti: i tama i svjetlo. Što li je sa zvučnom, glazbenom slikom koja se sastoji i od šutnje i od zvuka, od tona i od pauze? Zanimljivo da o tišini i o šutnji možete pronaći samo šutnju. Nema niti glagola niti pridjeva koji bi tako dočaravali stvarnost u slavlju. Jedini put kada se nazire ozračje tajnovite šutnje jest Josipova sumnja ("ne htjede

je izvrgnuti sramoti, nego naumi da je potajice napusti"). Možda će se netko prisjetiti i Marije koja je događaje čuvala u svom srcu, ali tu nipošto nije riječ o pasivnoj ili pak 'romantičnoj' šutnji. Tekstovi, dakle, ne donose oba pola, odnosno ponašaju se unilateralno, ističući samo zvuk, samo naglašene zvukove bez pauza. Tomu nasuprot, čini se da je za vjernika sve u pokretu, u zvuku u crescendo. Evo koji se glagoli i riječi najčešće koriste: pjevati; klicati; pokliknuti; zvati; čuti; propovijedati; govoriti; reći; radovati se; umnožiti radost; uvećati veselje; javljati vijest ili radost; hvaliti; nazvati; oglašivati; slaviti; poticati; podići glas; progovoriti; vikati; obznaniti; zazivati; pripovijedati... Kao izričitu suprotnost šutnji navodimo tekst: "Sionu za ljubav neću šutjeti" (Iz 62,1-5). Ne treba posebno spominjati kolika se važnost daje upravo pojmu Riječ u cjelokupnosti izražavanja, ne samo u Ivanovu Proslavu, već i u poslanici Hebrejima: "On koji je odsjaj Slave i otisak Bića njegova te sve nosi snagom riječi svoje..." (usp. Heb 1,1-6; iz Danje mise Božića).

Temeljni je glagol bez prevelike analize glagol 'objavljivati', ali ta objava zahtijeva razmjenu. Tu se nalazi jedan od najjasnijih kriterija za prepoznavanje liturgijskih od neliturgijskih božićnih pjesama: razmjena izrečena mnogovrsnošću tekstova biblijsko-liturgijskoga nadahnuća i podrijetla. Darovna molitva za Božić moli ovako: "Krist se u ljudskom rođenju objavio i kao Bog, neka tako i nama ovaj zemaljski prinos donese božanski dar." Isprepletenost ljudskog i božanskog otkriva ono gibanje koje se čuje u predslavlju božićnoga vremena: "Po tajni utjelovljene Riječi očima naše duše sinulo je novo svjetlo tvoje slave: dok u božićnom Djetetu spoznajemo Boga, budi se u nama čežnja za nebeskim dobrima."

I dok će u mnogim društvenim sferama biti puno toga što zovemo Božićnim komercijalizmom, sjetimo se da u kršćanskom Božiću mislimo na drukčiju komercijalu. Naime, latinska riječ *commercium* znači 'razmjena'. Zbilja, u liturgiji za vrijeme mise polnoćke čuje se upravo ta riječ - razmjena. Molitva nad darovima glasi: "Neka ti omili, Gospodine, prinos ove svetkovine: po ovoj svetoj razmjeni darova obnovi nas na sliku Isusa Krista u kom je naša ljudska narav sjedinjena s tvojim božanstvom." Božji dolazak u tijelu, Kristovo utjelovljenje bijaše otajstvena razmjena u kojoj je čovjek Bogu ponudio ljudsku narav koju je Bog stvorio, a grijeh zlom nagrodo, kako bismo u Kristu primili obnovljenu narav ili rečeno jednostavnije - novi život. To je razlog radosti.

Učinak našega sudjelovanja u euharistiji jest naše pobožanstvenje, postati po Božju, što je omogućeno u onom trenutku kada je Sin Božji uzeo našu ljudsku narav. Tu se nalazi i korijen za punije razumijevanje krsnoga poziva i onoga što nazivamo kršćanskim dostojanstvom: "Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam, et divinae consors factus naturae. noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire" (Lav Veliki, Sermo XXII,3; PL 54,192). Liturgijsko nam slavlje otkriva značenje koje Kristovo rođenje ima za povijest spasenja čovječanstva, a najbolji primjer toga objašnjenja nalazimo u zbornoj molitvi na dan Božića: "Bože, divno si saznao čovječe dostojanstvo, a još divnije ga obnovio (dignitatem humanam mirabiliter condidisti et mirabiliter reformasti): udijeli nam dioništvo u božanstvu svoga Sina, koji je rođenjem uzeo našu ljudsku narav." Te tekstove iz različitih razloga kod mise ne čujemo ili ih prećujemo, misleći možda da nam nemaju što reći. Stari su ljudi ipak čini se čuli te tekstove, jer je zapanjujuća katica koju susrećemo u pjesmi "O pastiri čudo novo" koja pjeva: "Ljubav Božja prevelika primi pravu put čovjeka; s neba side dolje radi grešnika, rodi se u štali radi čovjeka." To je liturgijska pjesma, a nakon ovoga će vam možda biti bliže zašto je *Stille Nacht* manje liturgijska od naše pučke pjesme koju je ispjevala vjera u čudesnu razmjenu s jakim soteriološkim

naglasakom. Premda se glagol 'primiti' može shvatiti i kao 'poprimiti', ipak nosi i duboku logiku razmjene: primiti od čovjeka, jer mu je čovjek daje. U tom se kontekstu shvaća i Marijin pristanak da bude prva u dugom lancu vjere koji omogućuje ponovno rođanje Boga u svijetu.

Nemam ništa protiv ugodaja tišine, kojega bih u liturgiji mnogo puta poželio, niti lijepih nota, ali mi je draža dubina sadržaja u kojemu Bog te noći govori da nije samo promatrač koji izdaleka gleda svoja stvorenja, već postaje dionikom naše povijesti. Vječno postaje vrijeme; Sin Božji je čovjek; Svemogućí, Svevladajući i Svedržeći postaje tijelom. Kroz to su promijenjeni, preobraženi i svijet i čovjek. U tom trenutku svijet nije tek njegovo stvorenje, već je dio njega samoga kao Tijela. Sada i na njega pada naša muka, sada i njega mori žed i glad, steže bol za nestankom prijatelja, veseli svadba i ljudska dobrotu, razapinje izdaja i dvoličnost.

Kada kažemo: Božić je, tada govorimo kako je Bog svoju najdublju riječ, najljepši govor pružio čovjeku u izgovorenoj, u utjelovljenoj Riječi, u riječi koja je zaorala tišinu. Ta se Riječ ne može vratiti, jer je govor Božji, a njegova rečenica u Isusu Kristu glasi: volim te, tebe čovječe i tebe svijete. To je ta neočekivana i nevjerojatna riječ koja ne ulazi u filozofske sustave. Ta rečenica prolazi kroz slavlje, a za slavlje treba srce, treba ona razmjena o kojoj smo govorili. Bog treba čovjeka. "Bog nas je bez nas stvorio, ali nas bez nas ne želi spasiti". I drugoga čovjeka spašava preko čovjeka, jer i sam je postao čovjekom. To je razlog zbog kojega slavlje Božića veže uz sebe tolike inicijative koje su povezane s otvorenim i dobrim srcem. U tim danima lakše vidimo beskućnike i tužne, zaplakane i osamljene, siromašne i gladne, jer u štali gledamo onoga koji se svojim rođenjem nastanio u svakoga čovjeka, a negdje u dubini u svima nama je zapaljena ta rečenica: volim te. Tu se mijenja svijet.

I na kraju, ne zaboravimo da Božić i Uskrs veže noć koja jedna od druge nije toliko različita koliko izgleda. Sjetite se kako pjevamo kraj ognjenoga stupa voštane uskrсне svijeće: "Ova uskrсна sveta noć ništi grijeh, pere krivice i nevinost vraća palima, a radost tužnima... Noć je to koja nebesko sa zemaljskim, božansko s ljudskim povezuje." Ne čitamo li u tim riječima sadržaj Božićne noći? Zato vam želim da sve oko vas govori, da bruji i da tišina bude jedino u pomirenosti s Bogom, jer ta je noć bila prethi samo za one koji nisu vjerovali. Zato liturgija susteže *Slavu* kroz Došašće, ne da bi dokinula radost, već da bi se prekinula šutnja i tišina po slavi koju primamo svetom razmjenom. Tada uključite sve registre - *to sad nebo navješćuje*. Želim da vam te Božićne noći bruje svi zvukovi koji su vam dragi, koji govore o Božjoj ljubavi toliko glasno da ne čujete tišinu zemaljske doline, jer ju ispunja Božji govor u čovjeku.

Završavam ovo razmišljanje početnim nadahnućem W. Blakea i to kiticom koja prethodi već navedenima:

"... *He wither'd up the Human Form
By laws of sacrifice for sin,
Till it became a Mortal Worm,
But O! translucent all within...*"

Ljudskost koja iznutra preobraženo sjaji, premda izvana izgleda neugledno i neprivačno jest ozračje u kojemu tišina noći ne smije rođiti šutnju, već navještaj. Povezanost blagdana Otkupljenja, viđenoga u dva različita vida, neka bude poticaj za nove glazbene radove koji će biti sadržajno 'razmjenski', a stilski pastoralno-liturgijski u vidu potpunijega sudjelovanja, bolje razumijevajući naglaske gibanja u čovjeku vjerniku i u zajednici koja se raduje Kristovu dolasku.

Ivan Šaško

STUDENTI INSTITUTA KONCERTIRALI U FRANJEVAČKOJ CRKVI

U mističnom ugodaju crkve sv. Franje na Kaptolu u Zagrebu četrnaestoro studentica i studenata Instituta za crkvenu glazbu izvelo je 11. prosinca predbožićni koncert domaćih i stranih skladatelja te na taj način uzvratili Tvorcu darovanih im darova zahvalu na glazbenome talentu a slušateljima omogućili, tijekom adventske pripreme, ljepše i svečanije iščekivanje božićnih blagdana.

Na programu su predstavljena djela: A. Klobučara, *II. sonata za orgulje*, u izvedbi apsolvanta Renata **Happa**; N. Njirića, *Koralni božićni preludij* u izvedbi studentice 2. godine Sandre **Petković**; B. Julija, *Toccata* u izvedbi studenta 2. godine Vjekoslava **Babića**; A. Guilmanta, *Noël Brabancon* op. 20, u izvedbi studentice 4. godine s. Jelice **Dolić**; J. Stanleya, *Voluntary VIII.* op. 5, u izvedbi studentice 2. godine Mirte **Boban**; F. Liszta, himan *Ave Maris Stella*, u izvedbi studenta prve godine Hrvoja **Banaja**; J. G. Valthera, *Koncert u A-duru* (Allegro, Adaggio, allegro), apsolvantice Anite **Celinić**; D. Buxtehude, *Ciacona in c*, u izvedbi studenta 3. godine Nevena **Kraljića**, G. Frescobaldija, *Canzone IV*, studentice 4. godine Josipe **Laštro**; J. P. Sweelínecka, *Herr Christ, der einig Gott's Sohn* - 3 varijacije, u izvedbi studentice 3. godine Aleksandre **Štetić**; C. Francka, *Preludij, fuga i varijacije* u izvedbi studentice 2. godine Petre **Jurković**; C. Saint-Saëns, *Preludij i fuga*, u izvedbi studentice 4. godine Sandre **Tadić**; P. J. Pluma, *Big-Ben* (Toccata), u izvedbi studentice 4. godine Marije **Kotarski** te skladbu J. S. Bacha *Partite diverse sopra: 'Christ der du bist der Helle Tag'* u izvedbi studentice 1. godine Srebrénke **Poljak**.

Kroz vještinu muziciranja mogao se doživjeti osjećaj ljepote raznolikosti glazbenih oblika, pravaca i skladatelja te bi svaki slušatelj, nakon svega što je izvedeno, bio mogao uskliknuti "O ljubavi Tvojoj Gospodine pjevat ću dovijeka", jer si predivan Tvorče naših hramova kroz darove koje si nam podario.

s. Jelica Dolić

LJUBLJENI, RADUJTE SE ... JER DUH SLAVE U VAMA POČIVA

(usp. 1 Pt 4, 13-14)

Po treći puta okupili smo se 21. siječnja ove akademske godine na studentskom liturgijskom slavlju u crkvi sv. Katarine.

Još smo uvijek na početku druženja ovakve vrste, stoga i puni iščekivanja. Lijepo je biti zajedno tamo gdje se svako može osjećati prihvaćen jer isti je za sve Onaj koji sve nadahnjuje i ljubi. Stoga, što drugo možemo nego radovati se. Od mjeseca do mjeseca gledajući vlastite i uspjehe drugih, možemo biti zahvalni Njemu, našim profesorima i jedni drugima. Već smo prilično ovladali orguljama, dirigentskim štapom, ujedinili glasove i srca u pučkim pojevkama kao i u skladbama velikih majstora. »Kako ne zapjevati kad nas sam Bog poziva da 's pjesmom udemo u dvore Njegove' (usp. Ps 100, 4)«, (J. Milanović).

U svojoj propovijedi prof. dr. Stjepan **Baloban** stavio je pred nas lik sv. Agneze, mlade mučenice iz prvih kršćanskih dana. Na upit: "što nama ima reći njezin lik?", vjerujem da je svatko od nas na trenutak zastao otvorenih očiju i ušiju. Ima li danas smisla govoriti o mučeništvu, postoji li ono danas? Skloni smo